

METHODS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IN SMALL CLASSES

Masadikova Zulfiyakhon Khamdamovna ¹

¹ Head teacher of the foreign languages department of Kokand State Pedagogical Institute

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4748719>

ARTICLE INFO

Received: 1st May 2021
Accepted: 5th May 2021
Online: 10th May 2021

KEY WORDS

Linguistic, receptive,
extralinguistic, dialogue,
monologue, psycholinguistic,
oral speech

ABSTRACT

This article is about how to teach elementary school students in English and German, and learns about the methods used in the lessons. Using these methods, it was thought about how a foreign language has a strong place in the memory of pupils. The article gives ideas for elementary school pupils on how to develop oral speech in German and English.

CHET TILINI KICHIK SINFLARDA O'RGATISH USULLARI

Masadikova Zulfiyakhon Khamdamovna ¹

¹ Qo'qon Davlat Pedagogika Instituti chet tillar kafedrasida katta o'qituvchisi

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 1-May 2021
Ma'qullandi: 5-May 2021
Chop etildi: 10-May 2021

KALIT SO'ZLAR

Lingvistik, retseptiv,
ekstralingvistik, dialog, monolog,
psixolingvistik, og'zaki nutq

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola boshlang'ich sinf o'quvchilariga ingliz va nemis tillarida dars o'tish qandayligiga bag'ishlangan bo'lib, unda darslarda o'tiladigan usullar xaqida o'rganiladi. Bu usullar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ongida chet tili qanday mustahkam o'rin egallashi xaqida fikr yuritilgan. Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga nemis va ingliz tillarida og'zaki nutqni qanday rivojlantirish xaqida fikrlar bor.

Kirish. Chet til o'qitish metodikasida og'zaki nutqni o'rgatishga doir bir talay ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilgan. Turli o'quv yurtlarida ingliz va nemis tillarida og'zaki nutq(gapirish va tinglab tushunish)ga qo'yiladigan dasturiy talablar, uning tilshunoslik (lingvistik) va ruhshunoslik (psixologik) asoslari, juftnutq (dialog) va yakkanutq(monolog)ni o'rgatish, nutq faoliyatini reproduktiv hamda retseptiv egallashga doir masalalar tadqiq etilgan. Shuningdek, ingliz va nemis tillari o'qitishning turli bosqich va tashkiliy

qismlarida og'zaki nutqni o'rganishdan ko'zda tutilgan maqsad hamda vazifalar belgilab berilgan, og'zaki nutq malakalarini shakllantirish uchun tavsiya etilgan. Ushbu tadqiqotlar hozirgi kunda ham o'z ilmiy qimmatini yo'qotganicha yo'q. Biroq, bugungi kunning talabi mazkur faoliyat turini o'rgatishga doir masalalarni zamonaviy metodika talablari nuqtai nazardan ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Og'zaki nutq faoliyat sifatida juda murakkab psixofiziologik jarayon bo'lib, uning asosini bosh miya qobig'i birinchi va ikkinchi signal sistemalarining

o'zaro aloqasi tashkil etadi. Og'zaki nutq, ma'lumki, gapirish va tinglab tushunishdan iborat. Gapirish fikrni og'zaki bayon etish maqsadida muayyan tildagi leksik, grammatik va talaffuz hodisalarini qo'llash jarayonidir (J.J.Jalolov). Gapirish oqibatida fikr bayon etiladi. Fikrni bayon etish niyati (ichki turtkisi) esa gapirishga sabab bo'ladi. CHet til o'qitish metodikasida gapirish tushunchasiga fikrni bayon etish jarayoni, aytish, og'zaki muloqot, fikr izhori natijasi deb ham qarash mumkin. Gapirish faoliyatiga berilgan ta'riflardan yana birida unga u yoki bu til kodi yordamida og'zaki shaklda amalga oshadigan fikr va hissiyotning ifodasi degan ta'rif ham berilgan. Bir qarashda gapirishni fikrni yozma ifodalashdan farqi u yoki bu milliy til kodi hisoblanmish – tovush va harfdan foydalanishdek tafovut mavjuddek ko'rinadi. Bunday omillarga nutq faoliyati sodir bo'ladigan muhit (vaziyat), so'zlovchilarning yosh xususiyatlari, rivojlanish darajasi, suhbat mavzui, tinglovchining nutqning idrok etishdagi diqqati, mimika, imo-ishoralar kabilarni ko'rsatish mumkin. Ekstralingvistik omillar ta'sirida so'zlovchi muloqot jarayonida turli til vositalarini tanlaydi. Og'zaki nutqdagi go'zallik tovushlarning aniq va to'g'ri talaffuzida, ohangning me'yorida, ovozning baland-pastligini o'z o'rnida qo'llashda, tovushlarning qisqa va cho'ziq talaffuzida, mantiqiy urg'udan o'rinli foydalanish kabi omillarda ko'rinadi. Og'zaki nutqni nazorat qilish anchayin qiyin kechadi. Chunki u bir yoki bir necha kishilar tomonidan amalga oshirilishi mumkin. Gapirish nutq faoliyatining turi sifatida o'zining ijodiyliги bilan ajralib turadigan murakkab fikrlash jarayoni bo'lib, unda so'zlovchi o'z fikr va his-tuyg'ularini til hamda ekstralingvistik vositalar yordamida ifodalashga harakat qiladi. Psixolingvistikaga oid tadqiqotlarda gapirish uch tarkibli nutqiy faoliyat sanaladi. Gapirishning uchinchi qismi ijro, bayon etish,

talaffuz qilish, tashqi nutqda uni ifodalashdir. Og'zaki nutq, ma'lumki, gapirish va tinglab tushunishdan iborat. Gapirish fikrni og'zaki bayon etish maqsadida muayyan tildagi leksik, grammatik va talaffuz hodisalarini qo'llash jarayonidir (J.J.Jalolov). Gapirish oqibatida fikr bayon etiladi. Fikrni bayon etish niyati (ichki turtkisi) esa gapirishga sabab bo'ladi. CHet til o'qitish metodikasida gapirish tushunchasiga fikrni bayon etish jarayoni, aytish, og'zaki muloqot, fikr izhori natijasi deb ham qarash mumkin. Gapirish faoliyatiga berilgan ta'riflardan yana birida unga u yoki bu til kodi yordamida og'zaki shaklda amalga oshadigan fikr va hissiyotning ifodasi degan ta'rif ham berilgan. Bir qarashda gapirishni fikrni yozma ifodalashdan farqi u yoki bu milliy til kodi hisoblanmish – tovush va harfdan foydalanishdek tafovut mavjuddek ko'rinadi. bo'lgan (ekstralingvistik) omillar ham o'zining ta'sirini ko'rsatadi. Bunday omillarga nutq faoliyati sodir bo'ladigan muhit (vaziyat), so'zlovchilarning yosh xususiyatlari, rivojlanish darajasi, suhbat mavzui, tinglovchining nutqning idrok etishdagi diqqati, mimika, imo-ishoralar kabilarni ko'rsatish mumkin.

Krankenschwester: -Ich bin eine Krankenschwester

Krankenschwester: -Was stört dich?

Geduldig: -Ich habe Halsschmerzen.

Krankenschwester: - Ich nehme jetzt Medizin.

Og'zaki nutqdagi go'zallik tovushlarning aniq va to'g'ri talaffuzida, ohangning me'yorida, ovozning baland-pastligini o'z o'rnida qo'llashda, tovushlarning qisqa va cho'ziq talaffuzida, mantiqiy urg'udan o'rinli foydalanish kabi omillarda ko'rinadi. Og'zaki nutqni nazorat qilish anchayin qiyin kechadi. Chunki u bir yoki bir necha kishilar tomonidan amalga oshirilishi mumkin.

(O'.Hoshimov, I.Yoqubov Ingliz tili o'qitish

metodikasi .Toshkent 2003y¹)Gapirish nutq faoliyatining turi sifatida o'zining ijodiyligi bilan ajralib turadigan murakkab fikrlash jarayoni bo'lib, unda so'zlovchi o'z fikr va his-tuyg'ularini til hamda ekstralingvistik vositalar yordamida ifodalashga harakat qiladi. Psixolingvistikaga oid tadqiqotlarda gapirish uch tarkibli nutqiy faoliyat sanaladi. Dastavval, gapirishga moyillik, ichki turtki (motivatsiya) bo'lishi taqozo etiladi, ya'ni fikrni bayon etishga ehtiyoj tug'iladi. Fikrni izhor qismida esa analiz/sintez amallari ishga tushadi, gapiruvchi xotirada tayyor turgan so'zlar(leksika)ni, grammatik birliklarni tanlaydi. Bu holatda, odatda, ona tili va ikkinchi til hodisalari o'rtasida o'xshashlik (transpozitsiya) hamda o'zaro farq qilish (interferentsiya) hodisalari ham kelib chiqadi. Gapirishning uchinchi qismi ijro, bayon etish, talaffuz qilish, tashqi nutqda uni ifodalashdir. Uchala qismning amal qilishi gapirish faoliyatini yuzaga kelishiga turtki bo'ladi (N.I. Jinkin, I.A. Zimnyaya). O'rta umumta'lim maktablari boshlang'ich sinflari o'quv dasturida ingliz va nemis tillarida gapirishni o'rgatish oraliq ta'limiy maqsad bo'lishi bilan birga, u ta'lim vositasi vazifasini ham o'taydi. Vosita maqomida u boshqa nutq faoliyati turlarini o'rganilishiga ko'maklashishi nazarda tutiladi. Gapirish juftnutq (dialog) va yakkanutq (monolog) shakllarida o'rganiladi va ular o'ziga xos xususiyatlarga egadir. Juftnutq ikki shaxs(suhbatdosh)ning bevosita muloqoti, ya'ni bir talay fikrlar zanjiridan iborat shaklda ro'yobga chiqadigan jarayondir. Odatda, hayotiy sharoitda juftnutq ko'pincha tayyorlanmagan holda sodir bo'ladi. Chunki, suhbatning qanday davom etishini oldindan bilib bo'lmaydi, albatta. Juda kam hollardagina so'zlovchi kelajakdagi suhbatda nimalar haqida gapirishni o'ylab oladi. Juftnutqning

axborot almashish maqsadidagi juftnutq, reja-juftnutq va munozara juftnutq turlari mashq qilinadi. Axborot almashish juftnutqida suhbatdoshlar o'z fikr-mulohazalarini bir-birlariga etkazadilar. Bunday juftnutq ko'proq ingliz tili o'qitishning ilk bosqichlarida qo'llanadi. Chunki mazkur juftnutqda oddiy yoki miqdor jihatdan kamroq til materialining qo'llanilishi kuzatiladi. Birga faoliyat ko'rsatishni mo'ljallaydigan reja-juftnutq esa shaklan va mazmunan biroz murakkabroq bo'ladi. Shu sababli mazkur nutqni ta'limning o'rta bosqichida o'rgatish maqsadga muvofiqdir. Aslida esa og'zaki nutqni ro'yobga chiqishida bir qancha tildan tashqari vazifasini o'taydi. O'rta maktab o'quvchisi ta'lim yakunida o'rgangan ingliz tilidagi nutqni idrok etib (tinglab yoki Agar avval chet tili o'qitish shu til sistemasini o'rganish deb qaralgan bo'lsa, keyingi yillarda o'qitishdagi muhim ko'zlangan narsa bu o'quvchilarni chet til nutqini o'stirishdan iborat bo'ldi. Munozara juftnutq fikrlarni dallilash, ularga tanqidiy yondashish, suhbatdoshni ishonтира olish, isbotlash kabi faoliyatlar bilan bog'liq bo'ladi. So'zlovchining diqqati nutqning mazmundorligi, mantiqiyligiga qaratiladi. Nutq malakalari takomillashgan darajaga etkaziladi. Munozara juftnutqni ko'proq ingliz tili ta'limining yuqori bosqichida o'rgatish tavsiya etiladi. Ingliz tili o'qitish amaliyotida mazkur juftnutq turlarining har qaysisi uchun alohida-alohida til materialini tanlash talab etiladi. Aslida esa og'zaki nutqni ro'yobga chiqishida bir qancha tildan tashqari zifasini o'taydi. O'rta maktab o'quvchisi ta'lim yakunida o'rgangan ingliz tilidagi nutqni idrok etib (tinglab yoki Agar avval chet tili o'qitish shu til sistemasini o'rganish deb qaralgan.

¹ O'.Hoshimov ,I.Yoqubov Ingliz tili o'qitish metodikasi.Toshkent 2003y.)

(*Friesh Ch. Teaching and learning English as a Foreign language 1947*)² .

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jalolov J. Chet til o'qitish metodikasi. Toshkent 1996 y.
2. O'.Hoshimov, I.Yoqubov Ingliz tili o'qitish metodikasi .Toshkent 2003y
3. Zaripova R.A. Chet tillari o'qitish metoidikasidan qo'llanma 1986 y
4. Setlen V.S. o'rta maktabda chet tili o'qitish kursi Toshkent 1978 y
5. O'rta maktabda chet tillari o'qitish umumiy metodikasi Toshkent 1974 y
6. Zaripova R.A. O'zbek o'rta maktablarda chet tilini o'qitish metodikasining asosiy yo'nalishlari Toshkent 1979 y
7. Jo'rayev L. va boshqalar Fly High 5-sinf darsligi Toshkent 2004.
8. Friesh Ch. teaching and learning English as a Foriegen language. 1947.
9. Richads G. C. and Rodgers Th.S Apporaches and Methods in Lauange teaching.
10. Ильин М,С, Основы теорий упражнений по иностранному языку,Н,Педагогика, 1975
11. www.teachingenglish.org.uk/try
12. www.macmillanenglish.com
13. <http://www.deutsch-als-fremdsprache.de>
14. <http://www.daf-netzwerk.org>
15. <http://www.gutenberg.spiegde>

² Friesh Ch. Teaching and learning English as a Foreign language 1947.